

УДК 81-112

СЕМАНТИКО-ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ ВІРА (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ)

Яницька О.М., викладач

кафедри практики німецької та французької мов

Рівненський державний гуманітарний університет

У статті проаналізовано семантико-етимологічну зміну наповнення концепту ВІРА (на матеріалі англійської, української та французької мов). Подаються результати аналізу етимологічного розвитку концепту, спільні й відмінні риси семантичної зміни наповнення концепту в історичній ретроспективі.

Ключові слова: концепт, етимологія, іменник, словотворча модель, сема.

В статье проанализировано семантическое и этимологическое изменение наполнения концепта ВЕРА (на материале английского, украинского и французского языков). Приводятся результаты анализа этимологической структуры развития концепта, общие и отличительные черты семантического изменения наполнения концепта в исторической ретроспективе.

Ключевые слова: концепт, этимология, существительное, словообразовательная модель, сема.

Yanutska O.M. SEMANTIC AND ETYMOLOGICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT FAITH (CASE STUDY OF THE ENGLISH, UKRAINIAN AND FRENCH LANGUAGES)

Semantic and etymological development of the concept FAITH (on the basis of English, Ukrainian and French languages) is analyzed in the article. The author brings results of analysis of etymological structure of development of the concept, common and distinctive traits of semantic change of the concept in the historical retrospective.

Key words: concept, etymology, noun, word-formation model, seme.

Постановка проблеми. Стаття присвячена етимологічному дослідженню ключових лексем концепту ВІРА, визначеного за допомогою корпусного аналізу (на матеріалі англійської, української та французької мов). Оскільки «ядро концепту краще за все відбиває семантика ключового слова, що іменує концепт» [9, с. 62], нам видається найбільш доцільним спочатку провести етимологічний аналіз лексем FAITH, BELIEF, TRUST, CONFIDENCE (в англійській мові), LA FOI, LA CROYANCE, LA CONFIANCE, LA CONSCIENCE (у французькій мові), ВІРА, ДОВІРА (в українській мові), які показують найвищу частотність уживання в корпусах і є ключовими за даними словників синонімів, тлумачних словників. Концептуальний аналіз варто розпочинати з дослідження етимологічних особливостей концепту, щоб розкрити етимологічну пам'ять імені концепту, в якій зафіксована еволюція внутрішньої форми відповідної лексичної одиниці. Надалі в дослідженні ми намагатимемось визначити зв'язок імені з його початковим денотатом, тобто виявити, в якій формі й із яким значенням, на базі якого мовного матеріалу виникло ім'я, що нас цікавить.

Концепт – ментальна структура, яка відображає знання та досвід людини, вона може модифікуватись, уточнюватись, збільшуватись

або, навпаки, зменшуватись в обсязі. Зміни змісту наповнення концепту можна прослідкувати засобом вивчення значення мовних одиниць, які з'являються чи зникають у мові. Згідно з Г.В. Токаревим, концепт репрезентується в мові «сукупністю значень слова» [11]. Мовні структури можна вважати джерелом знань про базові ментальні уявлення. У процесі спілкування відбувається не передача значення від людини до людини, а лише їх актуалізація у свідомості. Мова створює відношення між ментальним простором, відношення елементів між собою всередині просторів. Відповідно до думки Ю.С. Степанова, у концепту одна головна форма – слово [8, с. 80].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням етимологічної структури концепту ВІРА в різні періоди займались в англійській мові О.В. Янова в дисертаційному дослідженні «Концепт BELIEF/FAITH/TRUST: структура и репрезентация в современном английском языке»; у російській мові Суліман Ельтайеб Ельзейн Ельтайеб у праці «Русское концептуальное поле Вера (на фоне арабо-мусульманской лингвокультуры)», Т.В. Талапова в роботі «Концепт «Вера/Неверие» в русской языковой картине мира» тощо. Уважаємо, що у французькій та українській мовах цей концепт досліджений недостатньо й повинен бути проаналізований детальніше.

Постановка завдання. Предметом аналізу є реконструкція первинних форм і значень імені концепту ВІРА (на матеріалі англійської, української та французької мов).

Мета статті – описати семантико-етимологічний розвиток концепту ВІРА (на матеріалі англійської, української та французької мов).

Завдання статті:

- зіставити зміну змісту наповнення концепту в історичній ретроспективі;
- порівняти й визначити спільні та відмінні риси еволюції концепту;
- дати історико-етимологічну характеристику концепту ВІРА в англійській, українській і французькій мовах.

Матеріалом для дослідження послуговували дані 15 лексикографічних джерел, що містять етимологічну інформацію, дані словників синонімів і мовних корпусів. Для вирішення поставлених завдань у роботі використовувалися такі методи:

– метод етимологічного аналізу, що передбачає критерії сумісності фонетичних і семантичних змін (А.П. Бабушкін [1], Л.І. Шелепова [14]). Етимологічний аналіз дає підстави простежити не лише історію конкретного слова, а й сприяє відтворенню відповідної мовної картини світу, яка складається в процесі когнітивної обробки відомостей про світ і сприяє визначенню особливостей пізнання дійсності носіями мови (Л.І. Гришаєва [3, с. 72]);

– метод множинної етимології, який ґрунтується на постулаті про «неєдиність етимологічних рішень», який, у свою чергу, є «наслідком деяких принципових і невід’ємних характеристик самого слова» (В.Н. Топоров [12, с. 209]).

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізувавши зміни значень указаних одиниць, можна прослідкувати зміни понятійного обсягу концепту, що вивчається. Варто відзначити, що важко чітко окреслити кордони концепту ВІРА, оскільки концепт як ментальне утворення є розмитим, абстрактним.

Переходимо до етимологічного аналізу іменників-номінантів концепту ВІРА в англійській мові, використовуючи друковані, електронні та онлайн етимологічні словники. Іменники-номінанти концепту ВІРА з’явилися в англійській мові у XII–XIV століттях як запозичення з давньофранцузької та давньогерманської мов. Іменники *faith*, *belief*, *trust*, *confidence* пов’язані з ідеєю сприйняття людиною певних тверджень, фактів, свідчень

як істинних, правдивих на основі суб’єктивного переконання; позначають сильні почуття любові та довіри. Із XIV століття, пов’язана з релігійними переконаннями, лексема *trust* з’являється в християнських текстах, пов’язується з вірністю у шлюбі, з XVII століття використовується для найменування бізнес-структур. Словотворча модель із суфіксом *th* (*faith*) послуговувала основою для утворення одиниці, що цікавить нас; ця модель зустрічається в германських мовах досить часто й характерна здебільшого абстрактним іменникам. У загальногерманську епоху досить чітко виявляється триморфемна структура іменників: коренева морфема, основоутворювальний суфікс, відмінкове закінчення.

FAITH (n.) [12] comes ultimately from the prehistoric Indo-European **bhidh-*, **bhoidh-* (source also of English *federal*). It produced Latin *fidēs* ‘faith’, which lies behind a wide range of English words, including *confide*, *defy*, *diffident* (which originally meant ‘distrustful’), *fealty* [14], *fidelity* [15], *fiduciary* [17] and *perfidy* [16; 15, с. 208].

BELIEF (n) – ME. *bileafe*, formed (with change of pref. *ge-* into *bi-*) fr. OE. *geleafa*, ‘beUef’, which is rel. to OS. *g im o*, Du. *geloof* OHG. *gilouho*, MHG. *geloube*, *gloube*, G. *Glaube*, Goth. *galaubeins*, ‘belief’, and to E. *lief* and *love* (qq.v.) **belief** – O.E. *belyfan*, from P.Gmc. **ga-laubon*, from **galaub-* ‘‘dear, esteemed’’. The distinction of the final consonant from that of *believe* developed 15c. [19, с. 161].

TRUST (n) [13] was probably borrowed from Old Norse *traust* ‘help, confidence, firmness’. This, together with its modern German and Dutch relatives *trost* and *troost* ‘consolation’, goes back to the same prehistoric Germanic base as produced English *true* and *truth*. *Tryst* [14] is probably closely related. It was borrowed from Old French *triste* ‘appointed place for positioning oneself during a hunt’, which itself was very likely acquired from a Scandinavian source connected with *traust* [15, с. 19].

CONFIDENCE (n) – L. *confidentia*, ‘a firm trust in something; confidence’, fr. *confidens*, gen. *-entis*, pres. part. of *confidere*. n. 14c., from L. *confidentia*, from *confidentem*, prp. of *confidere*, from *com-* intens. prefix + *fidere* ‘‘to trust’’. For sense of ‘‘swindle’’ see *con* (3) [19, с. 331].

Базуючись на даних етимологічного друкованого словника Larousse й електронного ресурсу CNRTL (Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales), даємо етимологічну характеристику ключових лексем концепту ВІРА у французькій мові. Простежуємо,

що лексеми концепту з'явилися у французькій мові у XI–XII століттях, походять від латинських лексем *fides*, *credere*, *confidere*, *conscientia*. Іменники-номінанти концепту ВІРА у французькій мові пов'язані із семами знання, довіри, ідеєю сильної інтелектуальної згоди, одним зі способів бачення буття, культу.

FOI, subst. fém. Étymol. et Hist. 1. *Ca* 1050 *feit* “fait de croire en Dieu” (*Alexis*, éd. Chr. Storey, 2 : *Quer feit i ert e justice ed amur*); 1539 [éd.] “le dogme lui-même; la religion”; **2. a)** *ca* 1100 “assurance donnée d’être fidèle à une parole, à une promesse...”; **b)** *ca* 1265 “véracité (d’une parole, de qqc.)” (Brunet Latin, *Trésor*, éd. Fr. J. Carmody, livre I, chap. 4, p. 21); **3.** 1180-91 “confiance qu’inspire la parole d’autrui” ici “lien de confiance réciproque”, § 3). Du lat. class. *fides* “foi, confiance; ce qui produit la confiance, bonne foi, loyauté; promesse, parole donnée”; lat. chrét. “confiance en Dieu” [16, c. 312].

CROYANCE, substant.fém. 1. Mil. XI^{cs}. *creance* relig. “le fait de croire”; **2.** *ca* 1174 *creance* “action de croire une chose vraie, vraisemblable ou possible”. Du b. lat. **credentia*, dér. de *credere*, dont l’existence est assurée par sa diffusion dans les lang. rom. et par le fait que *créance* est attesté en a. fr. dans les mêmes sens de base que *croire*; le lat. médiév. l’a repris sous la forme *credentia*, v. Du Cange [15].

CONFIANCE, subst.fém., 1. [XIII^{cs}. *confiance* ds *DG*] 1408 “foi en quelque chose, en quelqu’un” (*Preuves de l’hist. de Bourgogne*, III, p. CCLXIII, éd. 1748 d’apr. Delboulle ds *R. Hist. litt. Fr.*, t. 6, p. 469); **2.** 1611 “assurance, hardiesse” (Cotgr.). Empr., avec francisation d’apr. *fiance**, au lat. class. *confidentia*, dér. de *confidere* (*confier**) [17].

CONSCIENCE, subst. fém., I. Conscience morale A. 1. *ca* 1165 “sentiment intérieur qui juge ce qui est bien et ce qui est mal”; 1673 “la poitrine considérée comme siège de la conscience” *mettre la main à la conscience* “s’examiner de bonne foi” (Molière, *Le Malade Imaginaire*, I, 5). **B.** 1723 “travail d’un typographe taxé pour la durée, non pour la quantité d’effort produit” (Savary des Bruslons, *Dict. universel de comm.*).

II. Conscience psychologique 1. Empr. au lat. class. *conscientia* (proprement “connaissance en commun”) “claire connaissance qu’on a au fond de soi-même, sentiment intime, sentiment, conscience” [notion de bien et de mal] [17].

Проаналізуємо тепер етимологічне походження лексем концепту ВІРА в українській мові (ВІРА, ДОВІРА), спираючись на Етимологічний словник української мови Я.Б. Рудницького та повний етимологічний словник

української мови. Можемо припустити, що етимологічним концепту ВІРА в українській мовній картині є правда та істина:

ВІРА *faith, creed, religion, trust, credence*, *вьра* (1465, 1500, ССМпз.82), *веры* (1475 *ibid.* 83), *вьру* *Asg.* (1499 *ibid.* 83), *с* *вьрою* (1489), *вьрь* *Dsg.* (XVII с.), *в...* *вьри* (XVIII с.), *Ouk.* *вьра* (1392, 1400, 1403 etc. ССМпз. 84), *вира* (1400, 1403, 1408 etc. *ibid.* 84–85), *вяра* (1443 *ibid.*, 85) *OES* *вьра* (XI с. Остр. евангл.), *вьрою* *Isg.* (911), *по* *вьрь* (XII) *вьру* *Asg.* (1315). *PS* *vera* *ts*; its cognates are found only in a few language groups, viz. OHG *wara*, AS *waer*, “attention, faith, protection”, Olc. Var “goddess of faithfulness”, and furthermore: Lat. *verus*, Olr., fir, Cymr. *gwir*, AS., OHG. *war* “true”, IE. root *yer* *true*, Преображенський 1, 108, Kluge 382, Trautmann 351, Pokorny 1165, a.o.; according to Meillet, Et.169, Av. var – “to believe”, Osset *urnyn* “*ts*” belong here also; cf. also Vasmer 1, 184, Machek 567–568, Георгиев 218, a. o. [7, c. 435–436].

ДОВІРА похідне від *віра*. Утворюється з до- + *вера*, від праслав. *vera*, від якої походять також: др. рос., ст.-слов. *вьра* (др.-греч. *πιστις*), рос. *Вера*, укр. *віра*, болг. *вяра*, сербохорв. *Vjera*, словенск. *vera*, чешск. *vira*, польск. *wiara*; походить від праіндоєвропейського *wer-* (істина). Далі, мабуть, у давн. нім. *wara* ж. «правда, вірність, милість», давн. ісл. *var* «обітниця, урочиста обіцянка», давн. нім. *war* «правдивий, вірний», давн.-ірл. *fir* «правдивий, істинний», лат. *verus* «істинний, правдивий», готск. *tuzwerjian* «сумніватись», *unwerjan* «досадувати» [13, c. 292].

Дослідивши етимологічне походження концептів, установили, що лексеми на позначення поняття «віра» мають у французькій, англійській та українській мовах схожу етимологію, що може свідчити про спільні витоки цих лексем. Спільним, наприклад, є формування внутрішньої форми слів англ. *faith, confedence*; франц. *la foi, la confiance* від латинського *fides*. Римський концепт “*fides*” часто перекладається *faith*, але насправді він немає нічого спільного з *virute*, що використовується в християнському письмі з латині. Стародавні римляни розглядали *fides* як добросовісність (добросовісне ставлення) у веденні громадських справ і один із найважливіших елементів усєї суспільно-політичної системи. *Fides* використовувалось також для позначення довіри між двома партіями, порушення *fides* уважалось серйозною справою з погляду закону. Лексеми концепту ВІРА в пам’ятках писемності XI–XII століть нале-

жать до основного словникового складу мови і є багатозначними лексемами. Множинність семантики іменників-номінантів концепту ВІРА безпосередньо пов'язана з множинною етимологією, що фіксує різні відгуки на попередній досвід. Вибір/використання однієї лексеми зумовлюється контекстом. Аргументувати важливість цього концепту для носіїв французької, англійської та української мов можна його наявністю в різноманітних пам'ятках писемності з XI–XII століть, поява синонімів іменників-номінантів концепту ВІРА також свідчить про важливість цього концепту. На нашу думку, це свідчить про лексичну розробленість, з одного боку, і про сформованість абстрактного релігійно-філо-

софського концепту у свідомості англійців, українців і французів до XV століття. У французькій мові лексеми концепту ВІРА мають значення командування, переконання, сили, спільного знання. В англійській мові – допомога, упевненість, захист, підтримка, піклування, любов. В українській мові пов'язується з поняттям правди. Розглянемо зіставлявані мови за системою *германські – слов'янські – романські*. Бачимо, що у французькій та англійській мовах лексеми, які домінують поняття, пов'язані передусім із релігійною вірою, знаннями, почуттям любові. Етимологія української номінативної одиниці *віра* побудована більше на світському погляді на віру, споріднена з такими поняттями, як

Таблиця 1

**Дериваційний аналіз концепту ВІРА
на матеріалі французької, англійської та української мов**

Французька мова	Англійська мова	Українська мова
<p>FOI (n.f.) від лат. <i>fides</i> походить від протоіндоєвропейського <i>bheydh</i> («командувати, переконувати, вірити»), похідне латинське слово <i>fido</i> («Я вірю») і протогерманської <i>bīdaną</i> (вірити)</p> <p>CROYANCE (n.f.) складається зі складного дієслівного утворення <i>kred</i> («серце, розум»), на латині <i>cor, cordis</i>) et <i>d^heh²</i>- («поміщати»). Відповідає санскриту <i>śrad-√dhā</i> («вірити») або староірландській <i>cretim</i> («вірити»).</p> <p>CONFIANCE (n.f.) від латинської <i>confidentia, con</i> («разом») et <i>fidere</i> («довіряти», «вірити»). З латинської <i>con-</i> («з, усі разом»), префікс, утворений від <i>cum</i> (з). Префікс, що виражає об'єднання, паралельність, одночасність, ідентичність. <i>Fido</i> походить від загальноіндоєвропейського <i>bheidh-</i> («віра, сила») також дало <i>πειθω, peíthō</i> («переконувати») у давньогрецькій і <i>foedus</i> («пакт, згода») на латині.</p> <p>CONSCIENCE (n.f.) Із латинської <i>conscientia</i>, що складається з префікса <i>con</i> («з») і <i>scientia</i> («знання»). На латині <i>con</i> («з, усі разом»), префікс, що походить із <i>cum</i> (з). Від <i>cum</i> («з»), що мало архаїчну форму <i>com</i>, з індоєвропейського <i>kom</i>. На латині <i>scientia</i>. З індоєвропейської спільної основи <i>skei</i> («різати, відділяти»), що дає <i>σχιζω skhízō</i> в давньогрецькій. З іншого боку, <i>scisco</i> має значення «знати»</p>	<p>FAITH (n) від латинської <i>fidere</i> «вірити» від протоіндоєвропейської мови корінь <i>*bheidh-</i> «вірити»</p> <p>BELIEF(n) пізніе XII століття, <i>bileave</i>, заміняє староанглійське <i>geleafa</i> «віра» зі старонімецької <i>*ga-laubon</i> «цінувати дороге, вірити», від <i>*galaub-</i> «дорогий, той, що цінується» від префікса <i>*ga-</i> + <i>*leubh-</i> («піклуватись, хотіти, подобатись, любити»).</p> <p>TRUST (n) Від давньоісландської <i>traust</i> «допомога, упевненість, захист, підтримка» від протогерманського абстрактного іменника from <i>*traustam</i>, від протогерманської from <i>*treuwaz-</i>, джерело староанглійської <i>treowian</i> «вірити» і <i>treowe</i> «вірний, надійний»</p> <p>CONFIDENCE ранне XV століття, із середньофранцузької <i>confidence</i> або прямо з латинської <i>confidentia</i>, від <i>confidentem</i> «повна довіра» від дієслова <i>confidere</i> «мати повну віру або впевненість», від префікса <i>com-</i>, (разом, з) + <i>fidere</i> «вірити»</p>	<p>ВІРА (ім) від праслав. <i>vera</i>, походить від праіндоєвропейського <i>wer-</i> («істина»), від протороманської <i>weros</i>, від протоіндоєвропейської <i>*weh-ros</i>, від <i>weh-</i> («правда»). Староанглійська <i>war</i> («правдивий, правильний»).</p> <p>ДОВІРА похідне від <i>віра</i>. Утворюється з до- + <i>вера</i>, від праслав. <i>vera</i>, від якої походять також др. рос., ст.-слов. <i>вьра</i> (др.-греч. <i>πίστις</i>), рос. <i>Вера</i>, укр. <i>віра</i>, болг. <i>вяра</i>, сербохорв. <i>Vjera</i>, словенск. <i>vera</i>, чешск. <i>vira</i>, польск. <i>wiara</i>; походить від праіндоєвропейського <i>wer-</i> («істина»). Далі, мабуть, у давн. нім. <i>wara</i> ж. «правда, вірність, милість», давн. ісл. <i>var</i> «обітниця, урочиста обіцянка», давн. нім. <i>war</i> «правдивий, вірний», давн.-ірл. <i>fir</i> «правдивий, істинний», лат. <i>verus</i> «істинний, правдивий», готск. <i>tuzwerjan</i> «сумніватись», <i>unwerjan</i> «досадувати»</p>

правда, вірність, істина, милість. Етимологічний аналіз слова обернений у минуле мови. За допомогою такого аналізу встановлюються походження слова, його структура, значення, колишні словотвірні зв'язки, фонетичні зміни.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, етимологічний аналіз засвідчив, що лексеми концепту ВІРА формувались від протоіндоєвропейської дієслівної основи за словотвірною моделлю «корінь + основоутворювальний суфікс». Дані етимологічного аналізу дали змогу виявити метафоричні образи первинних метафор, які були покладені в основу слова й мотивували його значення, а методи множинної етимології істотно доповнили їх. Так, в основі лексем концепту ВІРА в англійській, українській і французькій мовах ми виявили такі значення етимона: командувати, переконувати; серце, розум; сила, пакт, згода; знання; піклуватись, хотіти, подобатись, любити; допомога, упевненість, захист, підтримка, правда. Лексеми концепту ВІРА в англійській, французькій та українській мовах вбирають у себе багато семантичних відтінків і означають безліч виявів ВІРИ. Можемо реконструювати первинні форми лексеми: віра як моральна категорія, чесність у веденні політичних справ, християнське вчення, обіцянка, зосередження на внутрішній вірі.

На перспективу залишається дослідження лексичного, фразеологічного відображення концепту в англійській, українській і французькій мовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / А.П. Бабушкин. – Воронеж : Издательство Воронежского государственного университета, 1996. – 104 с.
2. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
3. Гришаева Л.И. Введение в теорию межкультурной коммуникации : [учеб. пособие для студ. лингв. фак. высш. учеб. заведений] / Л.И. Гришаева, Л.В. Цурикова. – 4-е изд., стер. – М. : Академия, 2007. – 336 с.
4. Електронний етимологічний словник англійської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com> (дата звернення 5.04.2015) - faith (n.).
5. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / редкол. О.С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 2006. – Т. 2. – 2006. – 570 с.
6. Попова З.Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2001. – 189 с.
7. Рудницький Я.Б. Етимологічний словник української мови / Я.Б. Рудницький. – Вінніпег : Українська Вільна Академія Наук – УВАН, 1972. – Т. 1. – 1972. – 968 с.
8. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры / Ю.С. Степанов. – М., 1997.
9. Методологические проблемы когнитивной лингвистики / под научной редакцией И.А. Стернина. – Воронеж : Воронежский государственный университет, 2001. – 182 с.
10. Тлумачний Оксфордський словник англійської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thefreedictionary.com> (дата звернення 5.04.2015) — faith (n.).
11. Токарев Г.В. Проблемы лингвокультурологического описания концепта (на примере «трудова деятельность») / Г.В. Токарев. – Тула, 2000. – 92 с.
12. Топоров В.Н. О некоторых теоретических аспектах этимологии / В.Н. Топоров // Этимология. 1984. – М. : б. и., 1986. – С. 205–211. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : [www. URL: http://www.philology.ru/linguistics1/toporov-86.htm](http://www.philology.ru/linguistics1/toporov-86.htm).
13. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / М. Фасмер. – М. : Прогресс, 1986. – Том 1 : А – Д. – 1986. – 576 с.
14. Шелепова Л.И. Русская этимология: теория и практика : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Л.И. Шелепова. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Академия, 2007. – 128 с.
15. Ayto J. Word Origins. The Hidden Histories of English Words from A to Z, 2nd edition. – London : A& C Black Publishers Ltd, 2005. – 577 p.
16. Dauzat Albert, Dubois Jean, Mitterand Henri. Le Nouveau Dictionnaire Etymologique et Historique. – Paris : Librairie Larousse, 1971. – 479 p.
17. Dictionnaire étymologique en ligne du centre national des ressources textuelles [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cnrtl.fr/etymologie/>.
18. Glare P.G.W. Oxford Latin Dictionary. Part 2/2. – Oxford University Press, 2150. – 1983.
19. Klein Ernest. A Comprehensive Etymological Dictionary. Полный этимологический словарь английского языка. Volumes 1, 2. – Elsevier Publishing Company, 1966. – 1176 с.
20. Lewis Charlton Short, Charles Thomas, Andrews Ethan Allen, Freund William (Editors). A Latin Dictionary Founded on Andrews' Edition of Freund's. – Oxford : Oxford University Press, 1956. – 2019 p.
21. Liberman Anatoly. Word Origins And How We Know Them: Etymology for Everyone. – Oxford University Press, 2009. – 223 p.
22. J.E. Riddle J.E. A Complete English-Latin Dictionary for the Use of Colleges and Schools by the Rev. – London : Longman, Orme, Brown, Green, and Longmans, 1838. – 312 p.
23. Skeat Walter W. A Concise Etymological Dictionary of the English Language. – Perigee, 1980. – 674 с.